

Per.№ ОСК-ВК66-628/13.02.2026

Общински съвет - Самоков

Вх.№ ОС 2118/16.02.2026

ОБЩИНА САМОКОВ

ЧРЕЗ:
Г-ЖА МАЯ ХРИСТЕВА
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ОБЩНСКИ СЪВЕТ
САМОКОВ
ДО
ОБЩНСКИ СЪВЕТ – САМОКОВ

ДОКЛАД

от

Джоргов – кмет на Община Самоков

Относно: Приемане на Стратегия за развитие на културата в община Самоков /2026 - 2030 година/.

УВАЖАЕМА ГОСПОЖО ПРЕДСЕДАТЕЛ,
УВАЖАЕМИ ОБЩНСКИ СЪВЕТНИЦИ,

Стратегията за развитие на културата в община Самоков е изготвена в изпълнение на проект BG-RRP-11.022-0054-C01 с наименование „Самоков – сцена за всички“ по Национален план за възстановяване и устойчивост BG-RRP-11.022 - Схема за безвъзмездна помощ „Ново поколение местни политики за култура за малки общини“. Проектът е финансиран от Национален фонд „Култура“.

Община Самоков е кандидатствала по процедура BG-RRP-11.022, изпълнявайки Решение № 909 от 24.07.2025 г. на Общински съвет – Самоков.

Предвид горепосоченото и на основание чл. 21, ал.1, т.23 от Закона за местното самоуправление и местната администрация и чл. 96, ал. 3 от Правилника за организацията и дейността на Общински съвет на община Самоков и взаимодействията му с общинската администрация, утвърден с Решение № 124/10.02.2000 г. на Общински съвет Самоков (изм. и доп.), предлагам на Общински съвет - Самоков, да вземе решение, съгласно приложения към настоящия доклад, проект.

Приложения:

1. Стратегия за развитие на културата в община Самоков /2026 - 2030 година/.
2. Проект за решение.

Ангел Иванов Джоргов
С УВАЖЕНИЕ: Кмет на община Самоков
Д-Р АНГЕЛ ИВАНОВ ДЖОРГОВ
КМЕТ НА ОБЩИНА САМОКОВ

*Докладът се издава в два екземпляра – един за подателя и един за адресата.
Докладът съдържа приложения.*

ОБЩИНА САМОКОВ

ул. "Македония" №34 e-mail: samokov@samokov.bg Централa 0722/666-30,666-31,666-32 Факс 0722/600-50

РЕШЕНИЕ

№.....

взето на заседание на Общински съвет Самоков,
проведено на....., Протокол №.....

По Доклад с вх. №...../.....от Ангел Джоргов – кмет на Община Самоков,
относно приемане на Стратегия за развитие на културата в община Самоков /2026 - 2030
година/.

Основание за решение: чл. 21, ал.1, т.23 от Закона за местното самоуправление и
местната администрация

РЕШЕНИЕ:

Общински съвет – Самоков приема Стратегия за развитие на културата в община
Самоков /2026 - 2030 година/.

Явно гласуване: за....., против, въздържали се.....

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ОБС:

/МАЯ ХРИСТЕВА/

ОБЩИНА САМОКОВ

Стратегия за развитие на културата в община Самоков /2026 - 2030 година/

СЪДЪРЖАНИЕ:

Въведение -	стр. 1
Аналитична част -	стр. 3
I. Състояние и потенциал на културния сектор в община Самоков	
1. Културна инфраструктура и институционална среда	
2. Културно наследство – материално, нематериално и археологическо	
3. Културни събития, програми и културен календар	
4. Публики, участие и граждански сектор	
5. SWOT анализ на културния сектор	
6. Обобщени аналитични изводи и връзка със стратегическите цели	
Профил на културния сектор –	стр. 6
Материално културно наследство	
Нематериално културно наследство – характерни фолклорни традиции и обичаи за община Самоков	
Стратегически цели и приоритети -	стр. 11
Стратегическа цел 1 – Опазване, интегриране и устойчиво управление на историческото и културното наследство на община Самоков като ресурс за идентичност, образование и развитие.	
Стратегическа цел 2 – Укрепване на културните оператори и развитие на експертния и творчески потенциал в културния сектор на община Самоков.	
Специфична цел 3: Стимулиране и развитие на съвременни културни форми, публики и творчески потенциал.	
Специфична цел 4 – Развитие на интегриран културно-туристически продукт с висока добавена стойност.	
Специфична цел 5 – Ефективно маркетинизиране на културния продукт и развитие на публики.	
Заклучение и очаквани резултати -	стр. 14

ВЪВЕДЕНИЕ

Стратегията за развитие на културата в община Самоков определя дългосрочна визия и цялостна рамка за устойчиво управление и развитие на културния сектор. Тя обединява стратегически приоритети, конкретни мерки и ключови участници с цел ефективно

използване, съхраняване и популяризиране на културните ресурси на територията на общината. Документът утвърждава разбирането за културата като обществен ресурс с измерим принос към качеството на живот, социалното взаимодействие и икономическата жизнеспособност на територията. Стратегическият подход отчита динамиката на съвременните социални, икономически и културни процеси и подчертава ролята на културата като фактор за изграждане на местна идентичност, подкрепа на образованието, съхраняване на традициите и насърчаване на съвременните творчески практики.

Историческото развитие на град Самоков определя културния профил и формира основата на културната идентичност на територията на днешната община. В своята повече от деветвековна история Самоков заема ключова историческа, обществена и културна позиция, оформена още през периода на Втората българска държава, когато възникването и развитието на града е пряко обусловено от богатите залежи на желязна руда и наличието на водни ресурси. Железодобивът спомага за създаването и напредъка на множество занаяти, които от своя страна стават предпоставка за развитието на търговията и икономиката. Успоредно с икономическия, процъфтява и културния живот. Векове наред красотата на Рила прелива в духовния свят на планинеца, обогатява неговия естетически усет и не случайно в края на осемнадесети век тук се формира Самоковската художествена школа, която става основа за духовното изграждане на цялата нация. Полагат се основите и на българския периодичен печат, заработва първата в страната печатница, развива се фотографията. Наред с културния живот съвсем естествено се развива и просветното дело. Убедително доказателство за това са 16-те "Главни правила за управление на Самоковското общонародно българско училище" от 1861 година /които се съхраняват в Историческия музей/, както и фактът, че самоковски учители са автори на учебна и друга възрожденска книжнина и имат значителен принос в националното просветното дело. Изключително важна е ролята на самоковското духовенство и самоковското светско общество в борбата им за независима българска църква. Тези процеси свидетелстват, че културното и цивилизационно развитие на община Самоков е обусловено от натрупаното културно наследство и от принадлежността ѝ към ценностите на европейската културна традиция, както в миналото, така и в съвременното ни.

Настоящата стратегия се основава на анализ на актуалното състояние на културната инфраструктура, културните институции и практики, както и на потенциала за развитие в условията на дигитализация, нови форми на културно потребление и активно гражданско участие. Отчита необходимостта от адаптация към съвременните видове на комуникация с културните оператори и гражданското общество.

Освен това, се откроява работа, насочена към активен маркетинг на живото, нематериално културно наследство и за популяризиране на познанието за него, чрез осигуряване на трансмисията му към следващите поколения. Развитието на културния туризъм, създаването на съвременни културни продукти и утвърждаването на Самоков като разпознаваема културна дестинация са ключови направления в стратегическата рамка.

Съдържанието на стратегията е структурирано в две основни направления – аналитично и стратегическо. Аналитичната част представя състоянието и потенциала на културния сектор, а стратегическата част формулира визия, цели и приоритети за развитие, насочени към повишаване на качеството на културния живот, подкрепа на културните институции и утвърждаване на културата като социализиращ и интегриращ фактор. Стратегическото планиране в областта на културата на местно ниво е ключов процес, който има потенциал да подобри облика на Общината, да обогати културния ѝ живот и да насърчи по-активно участие на публиката в културните дейности. Чрез него се създават по-добри условия за работа на културните организации, индивидуалните творци, неправителствения сектор, администрацията, медиите и културните предприемачи.

В рамките на стратегията са определени цели и начини на реализирането им, насочени както към опазване и популяризиране на местните културни традиции и фолклор, така и към създаване на нови, съвременни и конкурентоспособни културни продукти чрез иновативни практики. Сред основните приоритети са разширяване на достъпа на самоковската публика до постиженията на националната култура, подобряване на материалната база и техническото оборудване на читалищата, дигитализация на библиотечните фондове, както и повишаване на социалния статус, професионалната мотивация и самочувствието на заетите в културния сектор. Визията за развитие на община Самоков е свързана с утвърждаването ѝ като културно разпознаваема територия със силна идентичност, основана на хармоничното съчетание между богато историческо наследство, културно многообразие и активна съвременна културна сцена. В тази връзка стратегията за развитие на културата в община Самоков ще допринесе за реализирането на определен модел за просперирание на сектора и трябва да се приема като двигател за устойчивото ѝ развитие и изпълването ѝ с енергия.

АНАЛИТИЧНА ЧАСТ

I. Състояние и потенциал на културния сектор в община Самоков

1. Културна инфраструктура и институционална среда

На територията на община Самоков е изградена добре структурирана мрежа от културни институции и пространства. Историческият музей, общинската библиотека „Паисий Хилендарски“, Художествената галерия „Проф. Васил Захариев“, Графичната база, Читалище-паметник „Отец Паисий – 1859“ и Младежкия дом формират ядрото на културния живот в града. Особено значима е ролята на читалищната мрежа, включваща 27 читалища в населените места на Общината. Съществуването на тези ключови културни институции създава предпоставки за разнообразна културна дейност и за поддържане на местните традиции.

Извод:

Наличната културна инфраструктура в община Самоков осигурява стабилна организационна и пространствена основа за развитие на културния живот както в града, така и в населените места. Част от материалната база на културните институции се нуждае от модернизация, а управленските модели често са ограничени от недостиг на ресурси и висока степен на зависимост от публично финансиране. От изключително значение е и осигуряване на допълнително техническо оборудване за някои от културните институции, защото липсата му пречи за пълноценното използване на горепосочения потенциал. Това налага необходимостта от последователни инвестиции в обновяване на материалната база и насърчаване на партньорства, които да допринесат за по-ефективно функциониране и реализиране на по-добра културна дейност.

2. Културно наследство – материално, нематериално и археологическо

Гледайки на паметниците на културата като на културно - туристически потенциал е изготвено промоционално представяне на по-важните от тях с описание и снимков материал. Изготвен е и актуализиран списък на археологическите обекти. Община Самоков разполага с изключително богато културно наследство – над 120 деклариращи и обявени паметници на културата. Материалното наследство включва възрожденски къщи, храмове на различни вероизповедания, културно-исторически зони и археологическите обекти. Като приоритетни с голямо културно-историческо значение се определят: Исторически музей, Читалище-паметник „Отец Паисий-1859“, комплекс Бельова черква /църква „Рождество Богородично“/, Долномахаленска църква /църква „Въведение Богородично“/, Девически метох с църква „Покров Богородичен“, Митрополитска църква /църква „Успение Богородично“/, църква „Свети Никола“, църква „Преображение

Господне” – к. к. Боровец, Синагога, Сарафска къща, Байракли джамия, Голямата чешма (чешмата с обицата), професионална гимназия „Константин Фотинов”, училище „Св. св. Кирил и Методий”, Графична база – „Есова къща”, Доспевска къща, Босева къща, Образописова къща, Кокошкова къща, Мадарова къща и др., средновековна крепост „Шишманово кале”, исторически паметник „Кръста”, историческа местност „Карагьол”, църква „Преображение Господне” – к. к. Боровец, етнографски музей – с. Белчин, Късноантична крепост „Цари Мали Град“ – с. Белчин.

Нематериалното културно наследство е представено чрез фолклорни практики, обредни системи, занаяти, местни празници и традиционни знания.

Извод:

Културното наследство следва да бъде разглеждано не само като обект на опазване, а и като активен ресурс за развитие, чрез съвременни форми на представяне, образование и културен туризъм.

3. Културни събития, програми и културен календар

Културният календар на община Самоков представлява основен инструмент за планиране, координация и популяризиране на културния живот на местно ниво. В него са включени културни събития с утвърдена национална и международна значимост, симпозиуми, фестивали с дългогодишна традиция, конкурси, както и чествания на национални и местни празници. Тези инициативи допринасят за утвърждаването на културната идентичност на Самоков и за повишаване на разпознаваемостта на града и региона като притегателен център за културен туризъм. В същото време се откроява необходимост от обновяване и по-добро позициониране на събитията спрямо различните целеви публики. По-целенасоченото развитие на културния календар би могло да засили икономическите ефекти от културните събития чрез привличане на посетители от други региони и удължаване на престоя им в общината. Това създава предпоставки за стимулиране на местния бизнес, включително в сферата на хотелиерството, ресторантьорството, търговията, услугите и занаятите. Координирането на културните инициативи с туристическите продукти и партньорството с местни предприемачи може да допринесе за устойчиво икономическо развитие, повишаване на заетостта и по-ефективно използване на културния и природния потенциал на община Самоков.

Извод:

Културният календар притежава потенциал да се надгради и да доведе до развитие на културни публики, културен туризъм, като се приложат действия за тематично структуриране и обвързване с целевите публики и туристическия профил на Общината, което пък да е полезно за засилване на културния туризъм и промотиране на нематериално и материално историческо наследство, а също и интересен, съвременен културен продукт. В този смисъл Културният календар следва да се разглежда не само като график на събития, а като активен инструмент за икономическо, социално и културно развитие.

4. Публики, участие и граждански сектор

Културният живот в община Самоков се развива в широка и добре структурирана среда, обхващаща разнообразни форми на културна дейност и художествено изразяване. Забелязва се постигане на синергия при представяне на културното многообразие именно чрез създаване на културни събития, адаптирани към местните фолклор, традиции, бит. Община Самоков подкрепя административно и логистично работата на културните си институции при подготовката и представянето на иновативни културни проекти, а в този контекст насърчава младите хора за реализацията на техни самодийни изяви. Това се изразява в осигуряване на средства и условия за школите по изобразително изкуство, във финансиране на младежки концертни изпълнения /когато има желание от тяхна страна/,

във възможности за практикуване на любителско творчество. Анализът очертава положителна тенденция към разширяване на партньорствата с неправителствени организации и към по-активно включване на местните общности в културния процес, особено на млади хора. Показателен е фактът, че подобни практики са най-видими в селата от Общината и то благодарение на читалищата, където участието на младежи и ученици се утвърждава като важен фактор за жизнеността на местния културен живот.

Извод:

Като основно предизвикателство в случая се очертава необходимостта от устойчиво ангажиране на гражданското общество, включително формирането на т. нар. активна публика. В тази връзка се отчита ограничено използване на съвременни маркетингови и дигитални инструменти. Необходим е целенасочен подход за развитие на публики чрез образование, дигитална комуникация и активна работа с младежки и неформални общности.

5. SWOT анализ на културния сектор

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Богато културно наследство: Уникално историческо, нематериално и материално наследство.	Остаряла материална база: Част от културната инфраструктура се нуждае от ремонт и модернизация.	Широко развита читалищна мрежа с важна роля в културния живот на общината	Икономическа нестабилност, висока инфлация, повишаваща разходите за енергия и материали за културните оператори.
Административен и творчески потенциал: Опитни кадри в сферата на културата.	Недостатъчно финансиране: Ниски публични разходи за култура, което ограничава възможностите за развитие.	Възможности за финансиране от оперативните програми на културни дейности, на организациите и крайния културен продукт.	Висок процент на млади хора живеещи извън Общината.
Добре развита културна инфраструктура: наличие на музеи, галерии и библиотеки.	Усещане за несигурност: Високи оперативни разходи, независещи от управлението на местно ниво, пораждащи несигурни условия на труд за работещите в сектора Култура.	Трайно изградена система от институти и дейности с определящо място в националния културен процес	Намаляване на интереса към традиционни форми на култура за сметка на дигитално съдържание.
Национална и дори международна разпознаваемост: участие в престижни събития.	Слабо социална ангажираност: недостатъчно развит междукултурен диалог.	Юридическа и финансова самостоятелност на голяма част от основните културни институти	Влияние на икономическа криза и последиците от нея върху създаването и потреблението на културен продукт, ниска култура на потребление
Добре развит творчески ресурс: високо качество на културния продукт	Отсъствие на достатъчно категоричен интерес от страна на бизнеса за подкрепа: спорадично и не добре обосновано дарителство за реализиране на културни дейности, събития и материални произведения.	Чрез културния туризъм - развитие на тематични маршрути (исторически, фестивален, кулинарен туризъм) в партньорство с други институции и общини.	Липса на инициативи и практики за стимулиране на културния сектор, в т.ч. културното предприемачество и развитието на културните и творчески индустрии.
Наличие на обществено доверие към сектора: развитие на тенденции за легитимно гражданско участие в културния процес		Добри публично-частни партньорства и увеличаване на сътрудничеството между бизнеса, неправителствения сектор и културните институции.	

6. Обобщени аналитични изводи и връзка със стратегическите цели.

Аналитичната оценка на културния сектор в община Самоков показва наличие на значителен културен капитал, стабилна институционална база и богато наследство, съчетани с предизвикателства, свързани с финансиране, модернизация, управление и ангажиране на публики. Към съхранените движими и недвижими културни ценности прибавяме рекламните и издателски къщи, електронните местни медии, които днес представляват допълнителен ресурс за развитието в областта на културата. От една страна посредством поддържането и популяризирането на значимите за общината културни движими ценности и културни обекти се постига съхранение, както на местната, така и на националната идентичност. От друга страна, въпреки очевидната доминация на публичния сектор в областта на културата, през последните години се наблюдава видима тенденция към повишаване на гражданското участие – обстоятелство, което макар и бавно, но променя към по-добро цялостния профил на сектора. Общината си партнира все повече и все по-добре както с институции, извън културните на местно ниво, така и с неправителствени организации. Това партньорство не е лишено от мотивация и разширява рамката на реалните взаимоотношения и дейности. Именно използването на тези възможности води до чувствителното активизиране на гражданския сектор и повишаването на капацитета и многообразието на културната среда, до създаване на благоприятна бизнес среда за развитие на културата, на културния туризъм, на образованието в сферата на културата, според възможностите в град Самоков.

По отношение на публиката или по-скоро на т. нар. активна публика, анализът показва, че трябва нов подход към процеса на приобщаването публиката към културните събития. Това е по-скоро проблем в града, защото въпросът за публиката при различни мероприятия по селата стои по друг начин. Проблемът за развитието на публиката и потребителите и в частност на младата аудитория, до някъде е поради липса на маркетингова стратегия от страна на културните оператори и творчески субекти в Самоков. Това от своя страна налага използването на различни инструменти за „отваряне“ към общността и интервениране на процеса. Основен помощник на културните институции в процеса на формиране и възпитаване на активна публика си остават естествено училището и извънучилищните институции за работа с деца и младежи.

Тези изводи логично обосновават формулираните стратегически цели, насочени към: »опазване на културното наследство; »укрепване на човешкия и институционалния капацитет; »диверсификация и иновации в културното съдържание; »интеграция между култура, туризъм и образование; »развитие на нови публики и активно гражданско участие.

ПРОФИЛ НА КУЛТУРНИЯ СЕКТОР

Съвременният културен профил на Общината съчетава традиционни форми на културен живот с утвърдени институции и богато културно наследство. Многофункционалният характер на градската културна инфраструктура, както и богатият творчески потенциал, представляват реален ресурс за стимулиране на сектора култура – от история, изкуства, движимо и недвижимо културно наследство, до културен туризъм и социалния растеж. Специфичен сегмент от общия културен контекст оформят съществуващите на територията на Самоковска община културните институции, поддържащи движимото културно наследство.

Материално културно наследство

Като статистика по отношение на недвижимото културно наследство можем да посочим, че в Общината са декларирани и обявени 126 паметника на културата, от които 71 в град Самоков, 36 в Боровец и 19 в селата. От всички тях тринадесет са с национално

значение. От 2013 г. историческата зона „Старият Боровец“, която е част от курортния комплекс е със статут на групов архитектурно-строителна културна ценност с национално значение.

Музейните обекти и сгради, декларирани като паметници на културата, културните и образователни институции са ценен ресурс, характеризиращ миналото и съвременното, а описаните по-долу ресурси и културно наследство на община Самоков представляват солидна основа за изграждането на устойчив модел за културно развитие.

Исторически музей - културно-историческото наследство на Самоков е представено в Историческия музей в няколко тематични експозиции. Експозицията „Самоков – дух и метал“ показва значението на града като железодобивен, занаятчийски и културен център. Правилникът на Самоковското мъжко училище от 1861 г. и оригинален екземпляр на Рибния Буквар, фотографии на учители и ученици напомнят, че Самоков през Възраждането е бил един от значителните просветни центрове на българите. Експозицията „Самоковска художествена школа“ е представена с богатата колекция от икони и творби на именитите самоковски зографи, прославили града по целия Балкански полуостров. Първата българска печатница първото българско списание „Любословие“ също са експонирани в музея.

Общинска библиотека „Паисий Хилендарски“ - е утвърдена като културен институт. Библиотеката отговаря на всички изисквания, според утвърдения „Стандарт за библиотечно-информационно обслужване“, издаден на основание Закона за обществените библиотеки. Качеството на библиотечно-информационното обслужване е на много високо ниво и включва: междубиблиотечно заемане; поддържане на архив на краеведския печат и литература в община Самоков, както и координиране събирането, съхраняването, организирането и разпространението на краеведска информация и библиография по краезнание; експертно-консултантска и квалификационна дейност за читалищните библиотеки на територията на Общината; осигуряване на гражданите на равнопоставен и свободен достъп до библиотечно-информационно обслужване.

Художествената галерия, като част от музея в Самоков носи името на видния самоковски художник и изследовател на културното наследство на града проф. Васил Захариев. В художествената галерия на Самоков се представят колекциите от художествени произведения, както и юбилейни изложби на известни самоковски художници – Слави Генов, Наум Хаджимладенов, Васил Захариев, Христо Йончев-Крискарец, Александър Миленов и др.

Графична база с галерия -Графичната база в Самоков съществува от април 1973 година. Днес към базата има и галерия. Не е случаен фактът, че точно Самоков проявява съпричастност към проблемите на българската графика и предоставя своето любезно домакинство. Благодарение на съществуването на графичната база днес в музея на града, където се пази първата графична на Никола Карастоянов наред с възрожденските щампи съжителстват с една от най-богатите колекции от модерна българска графика. Атмосферата на Есовата къща, запазила дъха и красотата на възрожденската епоха допринася за хармонията между традиция и съвременност. Ентусиазмът на Зафир Йончев запалил искрата за работа тук на много художници. И още в самото начало нашата Графична база привлича значими художници от страната, а и от Германия, Италия, Франция, САЩ, Япония, Русия, Куба, Чили, Норвегия, Холандия.

Първа частна галерия „Масларски“. През 1997 година Иво Масларски създава първата частна галерия в Самоков. Към днешна дата, галерия „Масларски“ има организирани изложби във Виена, Линц, Братислава, Будапеща, Варшава, Прага, Копенхаген, Стокхолм, Берн. Многобройни са градовете в страната, където галерията гостува – Димитровград, Велико Търново, Пловдив, Варна, Плевен, Бургас, Благоевград, Севлиево, Габрово, София и други.

Читалище-паметник „Отец Паисий-1859” е най-старата културна институция в Самоков. Най-ранни сведения за „стая за четене” към библиотеката на училището има от XVII в., а печатът на читалището е от 1859 г. Сградата на Читалището е паметник на културата и е проектирана от арх. Коста Николов като театрална сграда с паметни плочи. Паметните плочи на падналите воители са изпълнени от архитектите Никола Ножаров и Ликурго Андреани. Барелефите са посветени на важни сражения с участието на самоковски воители и са дело на известните български скулптури Иван Лазаров (Калиманица-1913 и Криволак-1915), Николай Димитров (Булаир-1913) и Александър Андреев (Кота 1050-1917).

Множеството църкви на територията на общината са доказателство за богатото духовно наследство, което Самоков носи през вековете. Деветнадесет църкви на територията на Общината са обявени за паметници на културата.

Емблематична за Общината е Голямата чешма, също паметник на културата. Тя е построена около 1660 г. Тази площадна чешма има богата и уникална каменна пластика, включваща интересна обеца, фонтан, къщичка за птички и др.

Създадената в края на XVIII век в Самоков, Самоковската художествена школа е една от водещите художествени школи по време на Възраждането, която става основа за духовното изграждане на цялата нация. Самоковските майстори зографи, гравьори, иконописци и резбари оставят белега на висше творчество върху стените на десетки църкви и манастири. Тези творци остават едни от най-значимите българи на епохата, а Захарий Зограф поставя началото на светска живопис.

Археологическите обекти в община Самоков са важен ресурс за развитие на културно-исторически продукт. Археологическото културно наследство е важен и потенциален ресурс за развитие не само на културата, но и на туризма в региона. Археологията доказва висока материална и духовна култура на населението от този край още от създаването му чрез откриването и социализирането на Късноантична крепост „Цари Мали Град”, крепостта Шишмановото кале и крепостта Алинско кале. Късноантична крепост „Цари Мали Град” се намира на хълма „Свети Спас” в непосредствена близост до с. Белчин. Хълмът е и неизменна част от вековната история на района. Крепостта е съществувала като укрепено селище от IV до края на VI век. Установени са 5 фази на обитаване на хълма. Възстановените кули днес са превърнати в музей с няколко експозиционни зали, в които са подредени тематично всички открити при разкопките находки. Крепостта Шишманово кале носи името на последния български цар от II-то Българско царство, но самата крепост е свързана с местните легенди и показва до къде е стигало историческото познание в епохата на Възраждането. Обектът представлява късноантична крепост, изградена върху по-ранно тракийско обиталище. Обектът се намира на 3 км южно от днешния град Самоков, в подножието на Доспейски рид. Крепостта Алинско кале се намира на около 8 км североизточно от село Алино, на хълма от север в непосредствена близост до Алинския манастир „Свети Спас”. Археологията показва, че крепостният зид някога е обграждал пространство от около 3 000 кв.м. Датировката на крепостта не е изяснена, но се предполага, че е възникнала през късната античност и евентуално е преизползвана и през средновековието. Късноантичен металургичен комплекс и селище „Кало” е късноантичното и ранновизантийско селище с пещите за топене на метал са декларирани като паметник на културата с категория „местно значение”. Късноантичният металургичен комплекс се намира в местността Кало, в землището на с. Поповяне. Оброчища и сакрални светилища, намиращи се на територията на община Самоков показват разделението на самата Община на географски и културни измерения. След етноложки разработки на терен е установено, че през първата половина на 19 век тук е създадена и разгърната оброчна система. Фиксирани са старинни оброчища и светилища върху някои от които днес са построени параклиси и

малки храмове. Географски Самоковската котловина се дели на две части – долината на река Палакария и долината на река Искър. Делението има и културни измерения, които показват, че сакрални топоси, стари мегалити, а също и народни носии и дори диалект в отделните селища се различават и са диференциращ белег на своите жители. Специфичните локални особености на жителите на самоковската котловина са много важни за представянето на културната идентичност, запазена и до днес.

В цялостната система на културния туризъм и поради историческото значение и ролята им за културната идентичност на града, изключително важни са православните храмове, Синагогата и Байракли джамия, както и старите, възрожденски къщи на Самоков.

Най-големият информационен масив за културните събития е Културният календар. Събитията, заложили в Културния календар на община Самоков целят създаване на среда за развитие на културния живот, като се финансират такива, определящи визията на градската ни идентичност, културното наследство и творчество, фолклорните традиции на региона. Жанровият диапазон обхваща направленията: традиционни събития; събития в направление културно наследство; издателска дейност; исторически календар. От изключително значение са културните събития, наложили се като интересен и полезен за хората културен формат и показали стабилитет и развитие през годините: Национална награда за живопис „Захарий Зограф“, връчвана от община Самоков е учредена през 1972 г., Национална награда за фотография „Анастас Карастоянов“, 21 август – Ден на Св. Симеон Самоковски – Празник на град Самоков, Международен джаз фестивал „Д-р Емил Илиев“, „Лаго фест“, Празник на Рилския зелник, Чакърви тържества, фолклорните фестивали „Доспей пее и танцува и на билки се лубува“, „Арно село, арни ора“, „Дар от природата“, „Боб фест“, Фестивал на старата градска песен, Фестивал за любителски театри „Театър без граници“, Празник на самоковския картоф, Традиционен научен международен симпозиум Царшишманови дни в Самоков“, „Описание, фотографиране на книжовните паметници, а именно книжовно ръкописно и старопечатно наследство в православните храмове от Самоковска духовна околия“ и др.

Образованието в направление култура, се осъществява именно в горепосочените културни институции и разбира се училищата. Тук не става въпрос за професионална подготовка, без да смятаме специализираните паралелки в някои училища, а за процеси, целящи запознаване на ученици и младежи с културата в Общината и развитието и през годините. В града липсва точно специализирано училище по изкуствата, но в образователната сфера, културата е пряко застъпена. В културното пространство в Общината действат школи за визуални изкуства, танцови школи, краеведски и литературни клубове и др. Театралното изкуство в Общината също е добре представено. В гр. Самоков се провежда и едноседмичен Фестивал на любителските театри „Театър без граници“, който е с над 10 години устойчивост.

Нематериално културно наследство – характерни фолклорни традиции и обичаи за община Самоков

Наричане на пръстени - На Васильов ден момите поставят в менче с вода пръстени, като всяка нарича своя за избаника на сърцето си. Вярва се, че по този начин тя по-късно ще се омъжи за този момък и ще живеят щастливо. Обичаят се прави във почти всички села от Общината. В село Говедарци на 1 януари, веднага след като е настъпила Новата година, хорото се повежда от една мома, облечена в бяло. Според народното вярване момата в бяло носи здраве и берекет.

Богоявление - изваждането на кръста от водите на река Искър. В с. Драгушиново на Богоявление, след като се извади кръста се прави ритуала „топеница“. Тогаво новозадомените невести, водени от своя девер, (брат на съпруга им или близък негов родственик), биват ритуално къпани (топени), във водите на река Искър за да бъдат

зdrави и имат много хубави и здрави деца. В село Говедарци пък народните вярвания са наситили този голям християнски празник със скрита символика. Тук се вярва, че коато се вади кръста, във водата не трябва да се „хвърлят“ и жени. Ако това се случи, то през годината ще измират много мъже.

Поклади - В самоковско християнският празник Сирни Заговезни се казва „Поклади“. В някои от селата все още е останал обичая през деня из улиците да ходят маскирани и да гонят децата. На този ден се ходи на прошка – децата у родителите, кръщелниците у кумовете. По-младите носят ябълки и ракия, целуват ръка на по-възрастните и искат прошка. Според стария обичай, опрощението се дава с думите: „От мен простено да ти е, та и Господ да ти прости“. Вечерта всички се събират на трапезата, където задължително има баница, варени яйца и халва. Традиционна част от вечерта е ритуалът „хамкане“ или „ламкане“ /врзва се халва или яйце на конец, които децата се опитват да хванат с уста/. Характерното за региона е, че обичаят повелява да се палят големи огньове от смрика, т. нар. „купи“. Хората стоят около огъня и си искат прошка, когато огънят попрегори започва прескачането на купите. Почти само в нашия край се правят и т. нар. „оратници“. В случая стопаните правят факли, които въртят около главата си, за да прогонят бълхите и злите сили от къщата.

Тодоровден - Според поверието на този ден всеки се стреми да види първо галопиращ кон, което значи, че ще има късмет. В село Драгушиново се прави курбан от раци, който е единствен за цялата страна. Правят се „кушии“.

Благовещение - В самоковско този празник се нарича Благовец. Празнува се на 25 март. Вечерта преди празника децата обикалят къщата, удрят с лъжици върху метални капаци и казват: „Беште змии и гущере, утре е Благовец“. На Благовец се месят сладки питки. Всички се качват на някое възвишение около селото или града и търкалят „погачетата“. Според обичая, ако някой ерген улови питката на дадена мома, нейната „месария“ ще му е на късмет.

Цветница - На този ден на входната врата на къщата се забожда цъфнала върбова клонка, която се взема от църквата. След това хората се събират на площада, където се играят хора.

Великден - Великденските празници в самоковско са известни с много събирания, хора и други тържества. Характерното за района ни е приготвянето на „кукулници“. Това са питки, върху които, преди да се опекаат се подреждат варени боядисани яйца.

Бъдни вечер (24 декември) в Самоковско - В някои от селата около Самоков, християнският празник, предшестващ раждането на Христос, наричат *Мали Божич*. През този ден домовете се обхождат от групите на малките коледари – момчета от 8 до 12-годишна възраст. Те носят дряннови пръчки – *кофръжсалка*, *коледарка* или *коледница*. Щом влязат в къщата, стопанката ги посреща със сито, пълно с пшеница. Наричане „Да се роди, да се роди, дете рало ходи и дете не ходи!“.

Малката Коледа преминава в приготовленията за празничната коледна вечер. През този ден домакинът има задължението да отсече дебело дърво, което трябва да гори през цялата нощ. Това дърво се нарича *бъдник*. Наричане: „Славите ли млада Бога?“ „Славим, славим, добре си дошъл!“ Обредният хляб е наречен *боговица*, *богова пита*, *божичник*, *вечерник*, *светец* или *харман*. Той е замесен с *мълчана вода* от момата или от млада булка, като брашното е пресято през три сита. Преди да започне угощението, стопанинът поема с две ръце обредния хляб и го повдига високо, благославяйки: „Да се ражда пшеницата под път и над път, класовете да станат като лъжици, а зърната - като дренки! Дядо Боже, ела ни на гости да вечеряме заедно!“

Обредност за Коледа (25 и 26 декември) - В полунощ по къщите тръгват групите коледари. Те са наричани още *колежданци*, а техният водач – *станеник*, *воевода*, *коледарски цар*, *кудабашия*, *чауш*. Ако селището е голямо и се състои от няколко махали, коледарите се разпределят в отделни дружини – *чети*, *колове*, *куди*. Пред дружината нея

крачат няколко момчета, които се наричат *мачкари*. Към коледните празници в Самоковско се добавя и Стефановден, защото той е посветен на първомъченика на Християнската църква архидякон Стефан.

За успешното съхраняване на старинните традиции допринасят местните читалища и културни институции с техните творчески състави, музикални групи, клубове, пресъздаващи запазените традиции, бит и обичаи в района. Те участват във всички местни фестивали и културни събития и допринасят за разнообразяване на туристическия продукт.

СТРАТЕГИЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ

Стратегическа цел 1 – Опазване, интегриране и устойчиво управление на историческото и културното наследство на община Самоков като ресурс за идентичност, образование и развитие.

Рамка на целта:

Културното наследство на община Самоков – материално и нематериално – се разглежда като жива система от ценности, знания, практики и памет, която формира местната идентичност и има потенциал да допринесе за устойчивото развитие на общността. Стратегията поставя особен акцент върху предаването на традиционни знания, умения и културни практики към младото поколение, както и върху активното включване на местните носители на нематериално културно наследство в национални и регионални системи за опазване, включително националната система „Живи човешки съкровища – България“. Културното наследство – материално и нематериално – следва да бъде разглеждано не само като обект на съхранение, но и като активен ресурс за развитие на културен туризъм.

Приоритети на целта:

- Съхраняване, документиране и социализация на нематериалното културно наследство;
- Подкрепа за носителите на традиционни знания, занаяти и фолклор;
- Развитие на устойчиви междупоколенчески модели за предаване на културни практики;
- Ограничаване на неадекватната и несъобразена с ценностите комерсиализация на културното наследство.

Подход за реализация:

Стратегията насърчава: »системно опазване, документиране и популяризиране на културното наследство; »предаване на традиционни знания и умения към младите поколения; »активно включване на местните общности и носителите на нематериално наследство; »балансирано и отговорно използване на културното наследство като ресурс за културен туризъм и местна икономика. Смисълът на тази цел е насочен към приобщаването на различните социални и етнокултурни общности, като специално внимание се отделя на активното включване на местните носители на традиционни знания и умения. Опазването на нематериалното културно наследство предполага внимателно балансиране между популяризация и защита, като се избягват практики на комерсиализация, които водят до загуба на автентичност и смисъл. В този контекст културният туризъм следва да се развива като допълваща, а не доминираща функция, основана на уважение към местните традиции, общности и културни носители.

Стратегическа цел 2 – Укрепване на културните оператори и развитие на експертния и творчески потенциал в културния сектор на община Самоков.

Рамка на целта:

Целта е насочена към изграждане на устойчив, професионално подготвен и социално признат културен сектор, чрез укрепване на капацитета на културните оператори. Това включва прилагане на съвременни управленски модели, подобряване на социалния статус на заетите в сектора, както и създаване на благоприятна среда за привличане на

мениджъри в областта на културата. Създаване на културни платформи, даващи възможност за участие, диалог и реципрочност между всички заинтересовани страни в областта на културата.

Приоритети на целта:

- Повишаване на управленския, административния и финансовия капацитет на културните оператори;
- Насърчаване на публично-частното партньорство и междусекторното сътрудничество;
- Развитие и подкрепа на културното и творческото предприемачество;
- Създаване на системи за продължаващо обучение, квалификация и обмен на добри практики.

Подход за реализация:

Секторът на културата и изкуствата притежава значителен потенциал за създаване на заетост, предприемачески инициативи и добавена стойност, особено когато е свързан с културното наследство, туризма, творческите индустрии и иновациите. Формирането на последователни политики за подкрепа и стимулиране на културните оператори следва да доведе до по-активно използване на културното наследство като икономически и социален ресурс, без да се компрометират неговите ценности и автентичност. В този контекст развитието на културно-историческия и поклонническият туризъм в община Самоков ще допринесе за диверсификация на местната икономика.

Стратегията отчита и нарастващата ориентация на европейските региони към икономика, базирана на културата, творчеството и иновациите, като основа за изграждане на нова предприемаческа култура. Подкрепата за културното предприемачество, мрежовото сътрудничество и развитието на умения в областта на управлението, дигитализацията и маркетинга е ключова за повишаване конкурентоспособността и устойчивостта на културния сектор в община Самоков.

Специфична цел 3: Стимулиране и развитие на съвременни културни форми, публики и творчески потенциал.

Рамка на целта:

Развитието на съвременна културна среда изисква създаване на условия за нови форми на културно изразяване, по-широко участие на млади творци и прилагане на съвременни технологии в културния живот.

Стратегията насърчава:

- ›създаването на нови културни формати, съчетаващи традиции, съвременно изкуство и технологии;
- ›активното участие на младежки и независими културни общности;
- ›превръщането на читалищата в отворени и модерни културни центрове.

Приоритети на целта:

- Подкрепа за съвременното изкуство и развитието на нови културни формати;
- Развитие на иновативни, съвременни културни практики;
- Активизиране ролята на читалищата като съвременни местни културни центрове;
- Насърчаване на младежкото участие и подкрепа за неформалните културни общности.

Подход за реализация:

Реализацията на целта се основава на: въвеждане на проектен принцип при финансиране на културни инициативи; развитие на публично-частни партньорства чрез възлагане на културни услуги и съвместни инициативи; създаване на гъвкави механизми за подкрепа на независими културни оператори. Постигането на целта изисква допълнителна работа, съвместно с културните институции за да се насърчи организирането на разнообразен културен продукт, показващ идентичността на региона. За

това е необходимо прилагане на гъвкави организационни и финансови механизми, които да създадат условия за по-голяма автономност и устойчиво развитие на културните оператори и институции. Реализирането на тези мерки ще допринесе за въвеждането на ефективен културен мениджмънт и за повишаване качеството, социалната и икономическата ефективност и конкурентоспособността на културното съдържание. Съществен елемент за повишаване на институционалния капацитет на сектора е привличането на младежки организации и бизнес в организирането събития, включени в Културния календар. Към настоящият момент дейностите в Културният календар се администрират изцяло от общинска администрация. Наред с това, културната инфраструктура е в значителна степен поддържана и финансирана от основно от общински и държавни източници. В този контекст, публично-частното партньорство следва да се развива като ключов инструмент за прилагане на изгодни форми на сътрудничество между местната власт и независимия културен сектор. Особено значение това има за развитието на културното предприемачество, което се нуждае от целенасочени подкрепящи политики. Основна целева група на тези дейности са неформалните младежки групи и сдружения, които активно създават ново културно съдържание и допринасят за развитието на съвременна младежка градска култура, основана на знанието, технологиите и иновациите. В рамките на тази цел читалищата имат ключова роля като местни културни структури с потенциал да работят с различни социални и възрастови групи и да предложат пространства за съвременни културни практики, образование и общностно развитие.

Специфична цел 4 – Развитие на интегриран културно-туристически продукт с висока добавена стойност.

Рамка на целта:

От изключително значение е използването на съвременни технологии за визуализиране на материално и нематериално наследство с оглед достъпността му. Целта е насочена към създаване и развитие на конкурентоспособни, интегрирани културно-туристически продукти и маршрути. Обхватът на целта включва както материалното културно наследство (музеи, археологически обекти, паметници на културата, храмове и духовни центрове), така и нематериалното културно наследство, представени и интерпретирани по съвременен и атрактивен за различни публики начин.

Приоритети на целта:

- Създаване и развитие на тематични културно-исторически, поклоннически и интерпретативни маршрути;
- Интеграция между култура, туризъм и природно наследство;
- Развитие на местната икономика чрез културен и творчески туризъм.

Подход за реализация:

Реализацията на целта ще се основава на: модернизиране и поддържане на съществуващата културна инфраструктура, въвеждане на интерактивни и дигитални форми за представяне на наследството, създаване на партньорства между културни институции, туристическия сектор и местния бизнес, разработване на интегрирани маршрути и събития, гарантиране на баланс между туристическото използване и опазването на автентичността на наследството. Всичко това предполага прилагане на националните и европейските политики и концепции за опазване и валоризация на културно-историческото наследство, насочени към преход от традиционния модел на пасивно съхранение към активно използване на наследството като инструмент за развитие. Развитието на конкурентоспособни културно-туристически продукти и маршрути изисква както поддържане и модернизиране на съществуващите музейни експозиции, исторически обекти и духовни центрове, така и въвеждане на нови интерактивни и дигитални форми на представяне, които повишават привлекателността и

добавената стойност на културното и туристическото предлагане. Особено внимание следва да се отдели на нематериалното културно наследство като ключов елемент на културната идентичност, който създава уникален, разпознаваем и пазарно ориентиран културен продукт, без да се компрометира неговата автентичност. Очакваният резултат е повишена туристическа привлекателност, удължаване на туристическия сезон и разширяване на икономическите ползи за местната общност.

Специфична цел 5 – Ефективно маркетинизиране на културния продукт и развитие на публики.

Рамка на целта:

Културното развитие е немислимо без активна, информирана и ангажирана публика. Настоящата цел е насочена към създаване на устойчиви механизми за популяризиране и комуникиране на културното съдържание, развитие и разширяване на публики и утвърждаване на община Самоков като разпознаваема и конкурентоспособна културна дестинация. Целта разглежда културата като фактор за социално включване, образование и общностно развитие с особен фокус върху координираните политики и партньорства между секторите култура и образование.

Приоритети на целта:

→Изграждане и прилагане на интегрирани маркетингови и комуникационни стратегии за културата;

→Развитие на междусекторни партньорства, културни мрежи и клъстерни формации;

→Засилване на партньорството между културни и образователни институции;

→Развитие на културно-образователни и публикуобразуващи програми;

→Насърчаване на доброволчеството и активното гражданско участие.

Подход за реализация:

Постигането на целта изисква въвеждане на постоянни механизми за наблюдение и оценка на качеството и въздействието на културните дейности, които да осигурят надеждна основа за формиране на аргументирани и експертно ориентирани местни културни политики. Тези механизми следва да подпомагат планирането, приоритизирането и оптимизирането на публичните интервенции в сектора.

Ключов елемент в рамките на целта е създаването на интегриран културен продукт, базиран на културното, културно-историческото и природното многообразие на региона, ориентиран както към нуждите на местната публика, така и към културното и туристическото потребление. Тези дейности могат и е добре да бъдат реализирани в тясна координация с туристическия сектор, медиите и дигиталните платформи.

Важна роля за ефективното маркетинизиране и развитие на публики има изграждането на сътрудничество между културни, икономически, образователни и творчески субекти. Такива модели повишават конкурентоспособността на културния продукт и допринасят за по-ефективно използване на наличните ресурси.

Като комплексен и мрежов процес, развитието на културния сектор следва да се осъществява с активната и координираща роля на местните власти – както по отношение на опазването и валоризацията на културното наследство, така и при развитието и активирането на нови и алтернативни пространства за култура, образование и общностни дейности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящата Стратегия за развитие на културата в община Самоков очертава рамката за последователни и целенасочени действия, насочени към устойчиво управление и развитие на културния сектор в дългосрочен план. Тя предлага системен подход, който обединява съхраняването на културното наследство, подкрепата за съвременните

културни изяви и създаването на условия за активно участие на местната общност в културния живот.

Прилагането на стратегията изисква ясно разпределение на отговорностите, ефективна координация между заинтересованите страни и устойчиви механизми за финансиране. Успешната реализация на поставените цели предполага активно партньорство между общинската администрация, културните институции и читалищата, образователните структури, неправителствения сектор, бизнеса и гражданите, основано на споделена визия и дългосрочна ангажираност.

Чрез изпълнението на стратегическите приоритети културата следва да се утвърди като интегриращ фактор за местното развитие – средство за повишаване на качеството на живот, за насърчаване на социалното включване и за изграждане на позитивен публичен образ на община Самоков.

Стратегията създава предпоставки за развитие на конкурентоспособни културни продукти, за разширяване на достъпа до култура и за стимулиране на иновативни практики, отговарящи на съвременните потребности на различните публики.

В този смисъл документът следва да се възприема не като еднократен план, а като динамичен инструмент за управление на културните политики на местно ниво. Неговото периодично актуализиране и адаптиране към променящата се социална, икономическа и културна среда е ключово условие за запазване на неговата ефективност и обществена значимост.

Реализирането на стратегията е инвестиция в бъдещето на община Самоков – в човешкия потенциал, в и в устойчивото развитие на територията като привлекателно място за живот, творчество и културен обмен.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

При последователно и ефективно прилагане на Стратегията за развитие на културата в община Самоков се очаква постигането на следните дългосрочни резултати:

- ⇒ Устойчиво опазване и социализация на материалното и нематериалното културно наследство и превръщането му в активен ресурс за идентичност, образование и развитие.
- ⇒ Повишаване качеството, разнообразието и достъпността на културния продукт, както и на интереса и участието на различни публики, с особен фокус върху децата и младежите.
- ⇒ Укрепване на институционалния и човешкия капацитет в културния сектор чрез подобряване на управленските практики, квалификацията на кадрите и насърчаване на културното предприемачество.
- ⇒ Развитие на иновативни културни формати, дигитални и хибридни практики и стимулиране на съвременното творчество като част от модерната културна идентичност на Общината.
- ⇒ Създаване на интегрирани културно-туристически продукти и маршрути, които да допринесат за икономическата активност, заетостта и повишаването на туристическата привлекателност на региона.
- ⇒ Засилване на междусекторното партньорство между култура, образование, туризъм и социални
- ⇒ политики, водещо до по-ефективно използване на ресурсите и устойчиви публични инвестиции.
- ⇒ Утвърждаване на културата като инструмент за социално включване, межкултурен диалог и намаляване на териториалните и социалните неравенства в община Самоков.

В дългосрочен план прилагането на стратегията е инвестиция в изграждането на културната идентичност на община Самоков, в и в устойчивото развитие на територията като привлекателно място за живот, творчество и културен обмен.

